

Ujabb adalékok

Dacia különböző határállomásairól.

Dacia helyrajzi történetéhez a legkisebb adalék is becses újdonságul szolgálván, az alábbiakban pár apróságot kívánok nyilvánosságra hozni azon jegyzeteimből, melyeket az utóbbi esztendőök során egyes középiskoláknál végzett megbízatásaim közben gyűjtögeték.

Első sorban a keleti határhegység aljára vezetem az olvasót, a hol a kies Háromszéken át, mind több reményre jogosító sikerrel, próbálgatjuk a rómaiak összekötő úthálózatát felderíteni. Több, mint bizonyos, hogy a Szépmezőn át a Feketeügy mellé vezetett egyik római közlekedési vonalunk s ott *Várhegy* kis község felett már izoláltságával szembetűnő, halomszerű 550. m. magas dombtetőn építették meg egyik állomásukat.

Ez alkalommal mellőzve a várhegyi állomás további részletezését s a szóban forgó útvonalak ismertetését is későbbi időkre halasztva, csupán azokra az éremleletekre kívánok szorítkozni, melyek a Várhegyen felül, Ikafalva mellett, a Csernáton vagy Nagypataknak az *Ika* patakába szakadásánál, még elég épségben szemlélhető *Ika* vár romja közül s részben a bereczki római vár környékéről jutottak a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-Collegium gyűjteményébe.

A pénz ugyan, guruló voltánál fogva, nem mindig megbízható tanujele a kibocsátók ott voltak; de a közeleső *Bereczk* rómaiságát az ott álló terjedelmes táborhely, valamint annak bélyeges téglái is minden kétségen felül helyezik s a szóban forgó éremleletek is a Bereczkről nyugatra, vagyis az *Ojtozi*-szorosból *Dacia* belsejébe irányított hadi út őrállomásaira utalják a vizsgáldót. Lássuk tehát e pár adalékot!

A) Sepsí-Szent-György, az ev. ref. Mikó-Collegium gyűjteményében és a Székely-Múzeumban.

I. *Várhegy*. Kis ezüst dénár, dr. Bodor Tivadar ev. ref. collegiumi főgondnok ajándéka, a sepsi-szentgyörgyi Székely Mikó-Collegium birtokában.

Avers.: IMP. CAES. NERVA TRAIAN AVG GERM

Genius

Rev. elkopott TRP . . COS III P. P.

A Tr. Potestas III és COS III épen Kr. u. 100 évre, vagyis az első dák háború kezdetére esik.

II. *Ika vára Ikafalva mellett*. Traianus nagy bronz-érme *Ika* várából. Alsó-Csernáton közelében 1899. telén került napfényre s kevéssel utóbb a collegium birtokába. Elkopottsága miatt tisztán csak ennyi olvasható: IMP CAESAR N Hátlapján ülő genius, mely jobbjában koszorút tart.

III. *Háromszék keleti* határszéléről a bereczki vár környezetéhez tartozó a közelebb meg nem határozott lelőhelyekről. A sepsi-szentgyörgyi collegiumtól az ugyanazon épületben levő Székely-Múzeumba 1899. június 29-én átlátogatva, ott a következő ezüst dénárokat jegyezhettem össze:

1. AV. IMP CAESAR NERVA TRAIAN (Augustus Germanicus következett volna.)

Rev. ülő genius. Zathureczky Károly ajándéka.

Ez az érem Kr. u. 103. az első dák háború befejezés idejét képviseli.

2. AV. VESPAS AVG COS.

Rev. virágfüzér, közepén AVG. Lehr Zsigmond ajándéka.

Kr. u. 70—79. közti időből ered.

3. AV. FAVSTINA AVG.

Rev. Álló alak. Körirat elkopott. Forró Béla ajándéka.

4. Elmosódott bronzérem. Forró Ferencz ajándéka. A 3. és 4. számúak *Bessenyő* vidékéről valók.

5. Flavius Jul. Constantius rézérme 337—362-ből. Hátlapján két sisakos lándzsás harczós, köztök hadi jelvények. 6. Egy másik példány hátlapján a körirat elmosódott 7. Flav. Julius Constantius ezüstérme. Hátlapján CONSTANTIVS AVG S a császár diadémus mellképe. Mindhárom Zathuretzky Károly ajándéka s a Kovászna-Zágon köze, vagyis a bereczki (ojtozi) és bodzai szorosok közéről ered.

Ugyancsak a Székely-Múzeumban Sepsi-Szent-Györgyön találtam többi közt a XIII. legio ama teljes bélyegének Tordáról származó párját, melyet boldogúlt Nagy Miklósnál talált vala erdélyi körútjában Mommsen Tivadar s mely bélyeg azóta többi nyilvános gyűjteményeinkben ritkán mutatkozik:

(=LEGXIIIIGE). Lásd Corpus Inscriptionum Latinarum. III. *Supplementum* Dacia 1428. lapján 8064. 1 szám (régí kiadás 1629. 1. cf. 1018) v jel alatt.

Ugyanott őrzik a bereczki castrumnak Orbán Balázs¹ által először följegyzett s utána Goos Károly² útján a régészeti irodalomba is bevezetett téglabélyegeinek kétféle a) b) változatait több példányban:

a) COH I BRAC

b) COH BRAC.

A C(ohors) I V(biorum) Székelyudvarhelyről származó bélyege, melyet még 1888-ban volt alkalmam az Erdélyi Múzeumnak egy töredékből bejelenteni,³ azóta újabb példányban ismétlődik ebben a múzeumban, mely rövid fennállása alatt is sok hasznos szolgálatot tett Dacia archeológiájának.

¹ Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. Háromszék kötetében.

² Carl Goos Archiv für Landeskunde Siebenbürgens XIII. 266. Ugyanott Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen I. Jhg. 33. lapján.

³ Téglás G. Adalékok *Dacia* felirattárához. *Erdélyi Múzeum* 1888. V. 243. lapja.

Háromszékről az Alföld-felé irányítám az utóbbi évek során kutatási tevékenységemet. Az ugynevezett „Római sánczok“ vagy „Ördög-árok“ sajátos rendszerét nyomozgatva, több ízben le kelle látogatnom az Al-Dunáig, sőt egész Szerbia területére is s kutatási körömet egészen a Tiszáig terjesztettem. A rómaiak esérépedényeit, érmeit csaknem minden nagyobb állomáson megtalálhatjuk s csak azért nem rendelkezhetünk még bővebb áttekintéssel a Tisza—Duna közén lakozott *metanasta* jazygok földjéről, mert a szórványos leletek megmentésére csak a legújabb időkben gondolnak s csak most kezdik alföldi városaink is az idáig kevés figyelemre méltatott leleteket múzeumaikban hozzáférhetővé tenni.

B) A szolnoki m. kir. áll. főgymnasium gyűjteménye.

Az 1901. évi május hó első napjaiban a közoktatási tanács kiküldöttjeként a szolnoki áll. főgymnasiumot meglátogatva, ott a Tisza partvidékének a dákokkal örökös határvillongásban élt őslakóira, vagyis a jászokra utalható fegyver és más emlékei mellett ezen érmeket találtam:

I. Ezüstérmek:

1. AV. COMMODVS ANTONINVS AVG.

Rev. mellkép kerül TRPVI P. P.

2. Csepéről ugyanott Traianus ezüstérme.

AV. Traianus mellképe: AVG GERDAC · P · M · TR · P · COSVI.

Rev. DIVVS PATER TRAIAIN.

3. AV. ANTONINVS AV P TR · P · XXII.

Rev. Genius körfirat olvashatatlan.

4. AV. DIVA FAVSTINA.

Rev. Genius körfiratból csak NA olvasható.

II. Bronzérmek:

1. AV. L · VERVS ARMENIACVS.

Rev. ülő alak. Körfirata olvashatatlan.

2. AV. ANTONINVS AVG

- Rev. Geniustól balra és jobbra S C Kőrirat olvashatatlan.
3. Av. IMP CONSTANTINVS P. AVG.
Rev. Nap kép SOLI INVICTO COMITI.
4. Av. DIOCLETIANVS . P . P . AVG.
Rev. SECVRITAS REFVC CONS.
5. Av. IMP. LICINIVS AVG.
Rev. IOVI CONSERVATORI.

Kovancsik főgymnasiumi tanár, mint a természetrajz—földrajz művelője, kiterjeszti figyelmét a régiségleletekre is. Tanítványaival is kirándulásokat rendezget a környékre s üdvösen éleszti bennük a múltak emlékei iránti lelkesedést. Apránként így szép gyűjteményt hozott össze, s főleg érmei megérdemelnék a közzétételt. Gyűjteményét csak futólag nézhettem végig s abból ki kell emelnem egy római bronz fibulát, mely határozottan szolnoki lelet s a következő két ezüstéremmel nyomatékos történeti adalékul szolgálhat a Dacia felé ez irányban kialakult római befolyásnak.

1. (Imp.) ANTONINVS (Aug.) PIVS

Uralkodása kezdetéről Kr. u. 138-ból.

2. Av. M . AVR . FIL ANTONINI AVG

Rev. COS III . P . P .

Épen a markomann háborúk kitörése idejéből: Kr. u. 157-ből.

Mindezen leletek jelentőségét az fokozza, hogy épen a Zagyva és Tisza egyesüléséről s ennek környékéről kerültek napfényre s Szolnok hadászati és forgalmi fontosságát abból az időből illusztrálják, a mikor Róma már *Daciát* leigázva, a közbe szorult jazygok földjén keresztül és nyomatékosan érvényesítette befolyását.

C) A temesvári múzeum.

A római sánczok vonalán évről-évre megfordulok Temesváron. Igy látogattam el oda a megelőző évben is, mely alkalommal Pancsováról lepett ott meg a VII. legio bélyege:

LEGVIICL

A legio VII. Claudia Dacia meghódítása előtt fontos szolgálatokat végzett az Al-Duna vonalán s minden jeltől látszik, hogy az occupatio előkészítésében is a legterhesebb feladatok reá hárultak.

Igy *Dacia* legészakibb állomása, a mai *Mojgrád* és *Zsákfalva* közt, a *Pomet* hegyen álló **Porolissum** romjai között is megtalálta *Szilágymegye* néhai érdemes alispánja: *Szikszy Lajos* a legio bélyegét

A legio tehát részese vala Dacia betelepítésének s az első úttörők és várépítők közt érdemeket szerzett nemcsak Dacia meghódításánál, hanem pacificatiojában és szervezésében is.

Panesova épen a Temesnek a Dunába ömlésénél épülvén, úgy látszik ezt is katonai állomás volt. 1894. nyarán a helyszínét is felkeresve, arról értesültem, hogy *Wilfert*, panesovai sörgyáros, a Temes mellett több ponton észlelt római nyomokat s jellegzetes római edényekből az állami főgymnasiumnál is pár szép példányt láttam.

A római érmek is gyakoriak Panesován, hol a Dunán át a *Murava* (Margus) torkolatától lefelé a Trajan-kapuhoz s onnan a *Maritza* mentén Byzanz felé legrövidebb útat kaptak s honnan Singidava, a mai Belgrád, is közelben esett mindazoknak, kik Dacia-ból ki, vagy befelé békés, vagy ellenséges szándékkal irányították lépteiket.

¹ A legio VII Claudia pia fidelis téglabélyegeit *Kostolac*-(Viminacium) Rama (Lederata) kiegészítő balparti állomásai, mint Palánka (Böhüm Lenard Archeol. epigr. Mittheilungen IV. p. 223, Torma VI. 124. u. 5), Szerb Porelesana (Torma Arch. epig. Mitthel. VI. p. 178) szolgáltatták. Corp. Inscript. Latin. III. 8071 és 8275.

² Lásd *Corpus Inscriptionum Latinorum* Supplementum 1377. lapján V. (IV) és 1433. lap 8071 a. alatt.